

Mære Skole

Stod

Bergmannsparken Malm

«Glem ikke bygdene»

Innspill til prosjekt «Steinkjer 2025»

«Det er de små samfunn som skaper de store» Bygdenesby har alltid hatt et nært og avhengig forhold til livskraftige grender i hele kommunen. Slik bør det fortsette. De yter mer enn vi tror. Et aktivt samspill skaper liv og røre i en bykommune som skal vokse innenfor bærekraftige rammer. Vi må minske kostnadene og øke inntektene i en fornuftig balanse mellom sentrum og utkant. Bygdene vil og skal bidra når fakta om hva de står for og hva de yter er kjent. Mulighetene må settes foran problemene

Kvam Barnehage

Røysing Barnehage

Marisletta Barnehage

Bodomheimen Øgdal

Sunnan Grendehus

Follafoss Sentrum

NOTAT

Til: Sps kommunestyregruppe

Fra: Sp-laga i Verran, Kvam, Stod, Ogndal, Egge og Sparbu

Bakgrunnen for henvendelsen til kommunestyregruppa er prosjektet Steinkjer 2025, som har blitt lansert i forlengelsen av budsjettvedtaket for 2022. Her blir det annonsert en omfattende gjennomgang av økonomien i Steinkjer kommune, etter at årets budsjett ble saldert med fondsmidler.

Sp-laga støtter fullt ut at det blir iverksatt tiltak med sikte på en mer bærekraftig kommuneøkonomi, og vil bidra med innspill fra «gammelkommunene» for å etablere et best mulig grunnlag for vedtakene som skal fattes.

Sp-laga vil derfor skaffe tilveie fakta om virksomheten i bygder og grender i Steinkjer og drøfte det som kommer fram i en bredere samfunnspolitisk sammenheng. Vi vil blant annet peke på positive faktorer vi mener bør tillegges større vekt.

Målsettingen for prosjektet «Glem ikke bygdene» har vi formulert på denne måten:

«Sp-laga i Steinkjer kommune skal belyse hvilken betydning det har for kommunen at vi opprettholder og utvikler bygdene i Steinkjer, og hvilke konsekvenser det har hvis kommunestyret vedtar det motsatte i prosjektet «Steinkjer 2025.»

Utredningen skal synliggjøre verdier som finnes og skapes i de gamle kommunene. Vi vil også vise til betydningen av nytenkning, omstilling og positive holdninger. Prosjekteet skal ta utgangspunkt i grasrota i bygdene hvor folk lever og virker til daglig.»

Steinkjer 25. april 2022

Harald Aune, s Vidar Meldal, s Andreas Lillevestre, s

Hallgeir Brandtzæg, s Are Ingulfsvann, s Lars M. Sandlund, s

Oppsummering, metode og anbefalinger

Prosjekt «Glem ikke bygdene» Metode

I februar 2022, ble det tatt et initiativ blant lokallagslederne med Andreas Lillevestre i spissen om å gjennomføre et prosjekt med formålet å innhente rapporter fra lokallaga om stoda i gammelkommunene Verran, Beitstad, Kvam, Stod, Egge/Steinkjer, Ogndal og Sparbu er. Hypotesen er at situasjonen i bygdene ikke er godt nok kjent for beslutningstakerne som skal vedta tiltak i det kommunale prosjektet «Steinkjer 2025», sjøl om kommunen gjennom Bolyst-konseptet skaffer seg innsikt. Sp-laga ønsker å sette fokus på hva bygdene yter i bred forstand. Teorien er at «grendeproduktene» er større enn hva allmennheten tror, og at sentrum er svært avhengige av levedyktige bygder for å utvikle kommunen.

Sp-laga ble blant annet bedt om å innrapportere verdiskaping som kan beregnes i tall, men også innsats som ligger på det mellommenneskelige området. Sp-laga ble også utfordret til å definere hva et levedyktig lokalsamfunn er, og hva som vil skje hvis kommunen kutter i velferdsgoder som inntil nå har vært avgjørende for eksistensen. Videre skulle de lage en liste over de fire kommunale tjenesteområdene det er viktigst å beholde.

I dette valget av metode, har Sp-laga blitt politiske primærkilder i en av de viktigste sakene som Steinkjer kommune skal behandle på flere år. Det går et tog nå og Sp-laga er om bord. En ønska bieffekt er vitalisering av Samstyret som et viktig politisk organ på grasrotnivå. Rapportene er sammenstilt, analysert, drøftet og kommentert av sekretariatet, som noen ganger har valgt å lime inn deler av skjemaene, men innholdet fra alle ligger til grunn for dokumentet.

For ordens skyld vil vi understreke at vårt utredningsarbeid har som formål å bidra til gode løsninger for prosjektet «Steinkjer 2025» og i liten grad kritisere. Vi vil heller se framover og lete etter løsninger.

Vårt mål er at kommunestyregruppen tar våre synspunkter på største alvor, og legger de til grunn i gruppens arbeid fram mot vedtak i kommunestyret.

Anbefaling - overordnet

- 1. Før politikerne går inn i de forskjellige detaljene, bør det defineres/avklares gjennom politiske drøftinger/diskusjoner hva som forventes av bygdene, hva de skal være, hvilke samfunnsfunksjoner ei bygd skal ha, og hva kommunen vil bidra med for å realisere definisjonen av ei levedyktig bygd (gammelkommunene Verran, Beitstad, Kvam, Stod, Ogndal, Egge og Sparbu). Dette er grunnleggende for hvordan bygdene skal «se ut» i framtida og hvordan forholdet mellom utkantene og sentrum i Steinkjer bør være for en kommune i vekst og utvikling.*
- 2. Arbeidet i gruppen og kommunestyret må ha mer enn økonomiske mål alene. Økonomien må uløselig være knytta til hvordan hele kommunen skal få sikra god velferd og utvikling på lengre sikt. Folk er den viktigste ressursen. Tallene er klare - kommunen trenger flere som ønsker å bosette seg og jobbe både i sentrum og*

Ta hele Steinkjer i bruk – lønnsomhet er mer enn bunnlinja

bygdene. Da må kommunen framstå mer attraktiv og foroverlent «både på dagtid og kveldstid.» En bred og grunnleggende drøfting, krever at

3. *utfordringene og mulighetene settes inn i relevante sammenhenger og ikke behandles hver for seg.*

Generelle forutsetninger og tiltak:

1. Sp-laga vil arbeide for å styrke kommuneøkonomien slik at vi oppnår et bærekraftig opplegg for drift og investeringer.
2. Det legges til grunn at folketallsutviklingen i Steinkjer kommune er bekymringsfull og at det er viktig med større fokus på verdiskaping og arbeidsplasser. Samtidig må det settes inn tiltak for å minske antallet personer som befinner seg i utenforskapet og på den måten ikke i lønnet arbeid. Det samme gjelder for det høye fraværet blant ansatte i helsesektoren. I budsjettssammenheng er disse og en rekke andre driftsrelaterte faktorer svært viktige i jakten på kostnader, og må tas på største alvor. Den daglige drifta må ikke undervurderes.
3. Sp-laga mener det er rasjonelt og framtidsretta å stimulere til økning av folketallet og økning i yrkesfrekvensen, før kommunen angriper de økonomiske utfordringene med kutt i offentlige tilbud.
4. Kutt og upopulære, men nødvendige omstillinger, må bygge på fakta og grundig dokumentasjon hvor alternativer legges fram som ikke ensidig begrunnes i en økonomisk bunnlinje men hvor også de menneskelige aspektene belyses. Det er viktig at det offensivt legges til rette for levedyktige små samfunn i gammelkommunene. Mer tilfeldige reparasjoner og langsiktig seigpining skaper utrygghet.
5. Resultatene som legges fram etter arbeidet i Sp-laga, er ikke fullstendig, men tilstrekkelig til å vise at bygdene er svært viktige for kommunen og at de samla bidrar kraftig til å styrke kommunens verdiskaping i bred forstand. Kommunens fokus må i større grad enn tidligere rettes mot inntektene og verdiene som skapes i bygdene.
6. I dag omtales utkantene som områder hvor det er krevende å drifte velferdstilbud. Dette må dokumenteres og analyseres. Omstilling og nye metoder må settes inn der det er nødvendig.
7. Bygdene må i større grad framstå som attraktive områder å bo i. Alle må ta innover seg og forstå at unge mennesker har andre krav enn de tradisjonelle. Samtidig må bygder og grender framsnakkes i stedet for å bli utsatt for karakteristikk som beskriver håpløshet og negativitet. Politikere og administrasjonen må fokusere på mulighetene og plussfaktorene. Man kan ikke forvente at folk vil bosette seg i ei bygd som omtales negativt av de som sitter i de mest ansvarlige posisjonene.
8. Sp-laga ber om at det reelle innholdet bak begrepet «Bygdenes by» fortsatt får leve. Dette vil ikke skje uten levende bygder. Forholdet mellom sentrum og bygdene omkring må utredes for å vise hvordan man på beste måte kan styre mot et sterkere fellesskap mellom by og bygd basert på bærekraftige løsninger.

Konkrete forutsetninger og tiltak

1. Sp-laga er omforent om at skolen betyr mest for lokalsamfunnet. Skolen er på en måte episenteret for et levedyktig lokalsamfunn, og derfor advares det mot å legge ned skoler – i alle fall de som er lengst borte fra sentrum.
2. Barnehagetilbudet er også helt avgjørende for barnefamilier som ønsker å bosette seg.

Ta hele Steinkjer i bruk – lønnsomhet er mer enn bunnlinja

3. Det er en felles oppfatning at skole, barnehage, idrettsanlegg, nære naturområder og dugnad henger sammen. Kommunalt ansatte, grunneiere, de som eier bygg- og anlegg, foreldre og dugnadsgjenger stiller aktivt opp for skolen og barnehagen.
4. Det er viktig med gode helse- og omsorgstilbud. Sektoren må analyseres med sikte på å finne ut hva som kan sentraliseres i større enheter i sentrum, og hva som er best og naturlig å legge i bygdesentra. Helsetjenesten må «henge sammen» og her nevnes trygghetsboliger og HDO. Det må legges opp til at eldre kan greie seg hjemme lengst mulig. Det krever en omlegging av hjemmeomsorgen. Det vil fremdeles være stort behov for sykeheimsplasser. De som har «holdt ut hjemme lenge» er så sjuke at de har behov for institusjonsplass. Sp-laga legger til grunn at hovedregelen er at de som bor i bygdene også skal få helse- og omsorgstilbud der.
5. Arbeidsplasser er grunnlaget for vekst og utvikling. Det finnes en omfattende mengde foretak i gammelkommunene. Det må arbeides mer aktivt med å skaffe arealer for ny industri og andre etableringer.
6. Tomteprisene i bygdene er relativt lave. Likevel bygges det lite. Dette skyldes at omsetningsverdien synker kraftig. Kommunen må gå inn i denne problemstillingen sammen med for eksempel byggefirmaer, grunneiere, planleggere og Husbanken. Det skal ikke være slik at du taper på å bygge og bosette deg utenfor bykjernen.
7. Det er behov for å gjennomføre en bred fortrinnsanalyse som skal vise hvilke fordeler og muligheter bygdene har for å generere økte verdier og evnen til å bygge livskraftige lokalsamfunn.
8. Rekruttering til jobber er en utfordring i bygdene rundt sentrum. Sp-laga foreslår at dette feltet går gjennom med sikte på å finne de beste og mest formålsrettede måtene å skaffe nye medarbeidere på ulike nivå. Vi må framsnakke og fokusere på det positive.

Innrapporteringa beskriver på en realistisk måte hvordan det er i dag , og hvordan innbyggerne vil det skal være i bygdene i framtida. Tekstene er positive, men en kan ikke legge skjul på at mange er engstelige for at offentlige tilbud vil bli tatt fra dem der de bor, med de konsekvenser dette vil ha. De fleste forslaga over, er ment som viktige innspill for å styrke grendene. Politikerne inviteres til å ta stilling til om vi fortsatt skal ha levende bygder med utvikling og vekst, eller om vi skal ta ned de offentlige tilbuda og redusere eksistensgrunnlaget. Et spørsmål som stadig kommer opp er – «hvis kommunen finner ut at de må flytte eller legge ned et tilbud de har her, vil de da sørge for at det kommer noe annet som kan styrke bygda?»

Under har vi utredet, analysert og kommentert stoffet som har kommet inn fra Sp-laga samt de diskusjonene som går om temaet i kommunen. Det er noen steder kopiert inn rapporter som er sendt, men det meste av underlagsmaterialet er ikke tatt inn, men samla i egen mappe.

Innledning og premisser

Det er opplagt et stort behov for nytenkning og endringer i Steinkjer kommune. De fleste innser at skal «vi henge med, må vi ikke bare akseptere omstilling, men også lete etter nye måter å løse ting på. Problemet er at endringsprosesser skaper utrygghet og skepsis. Mye skyldes måten de gjennomføres på og som ofte fører til mistillit og skepsis. Mange sitter med dårlig erfaring fra tidligere kutt-runder som har blitt gjennomført over hodet på dem. Det er heller ikke greit at det meste av endringer i offentlig sektor er begrunnet i økonomien, mens effektivisering og omstilling burde skje løpende på grunnlag av behovet for bedre tjenester og løsninger. Saken er at kommunesektoren må daglig jage kostnader, som ofte krever mer enn nye runder med ostehøvelen. Det må altså ligge en aktiv omstillingskultur i botn for tjenesteproduksjonen, noe som også vil tiltrekke seg flere dyktige medarbeidere.

Omstilling må bli forbundet med forbedringer hos brukerne, og særlig gjelder dette for folk i bygdene utenfor sentra. De ser at tilbudene suges inn mot sentrum og at de mindre samfunna taper kampen om velferdsgodene. På landsbasis har dette pågått lenge. Konsekvensen er utrygghet og redsel for at eksistensgrunnlaget etter hvert forvitrer. Det omstilling som ikke er forankret på en optimal måte, skaper mindre tillit og forståelse.

Når Steinkjer kommune starter et prosjekt som går under navnet «Steinkjer 2025», er det naturlig at bygdebefolkningen stiller spørsmålet om dette også vil bli et sentraliseringsprosjekt. Vil vi miste de offentlige tilbuda, så som skole, eldreomsorg, kulturaktiviteter og andre aktiviteter? Og hva vil konsekvensene bli? Vi vet av erfaring at lokalsamfunn lett kan miste sin vitalitet og sitt sosiale samhold hvis kuttlista er for lang.

Sp-laga vil «snu flisa.»

De mener at politikerne og administrasjonen i større grad må fokusere på hva bygdene kan tilby av verdiskaping og dagligdags innsats i bred forstand. Hypotesen er at kunnskapen om grasrotnivå rundt om i bygdene er ufullstendig. Det er svært viktig at administrasjonen og politikerne makter å se den innebygde positive sammenhengen og avhengigheten mellom sentrum og periferi, i stedet for å sette dem opp imot hverandre. Dette har også med holdninger og forutinntatthet å gjøre. Det er ikke slik at utkantene i bykommunene genererer store utgifter som belaster budsjettet uforholdsmessig hardt. Hvis også inntektsida tas inn i beregninga – og den består av mer enn penger – blir bygderegnskapet positivt. Alle tall og forutsetninger fra grendene må på bordet før man kan summere om hva verdiskaping, frivillig arbeid, samhandling mellom kommunale tjenester og lokale tiltak og ytelser og sosiale og psykososiale tiltak betyr, for å nevne noe. Har vi et beregningsgrunnlag som er skikkelig, er mye vunnet for kommunen, fordi aksepten øker.

Dette er en kort oppsummering av bakgrunnen for spørrerunden Sps lokallag gjennomførte sammen med tillitspersoner i «gammelkommunene.» For dem er det viktig å minne om at strukturendringer og sentralisering ikke skal være mål, men virkemidler. Derfor må de tas inn sent i prosessene, og slett ikke være det første man bør se på. Dette indikerer en viktig endring i planleggingsarbeidet. Svarene fra laga lister opp aktiviteter og verdier som betyr mye for bygda, men også for byen. Noe kan tallfestes, andre tiltak retter seg mot mellommenneskelige sider. De som står bak dette arbeidet, håper at beslutningstakerne ser mulighetene og menneskene i gammelkommunene og heller stimulerer til vekst og utvikling, enn avvikling.

Imidlertid – svarene understreker at dette ikke er noe angrep på det som skjer i sentrum, snarere tvert imot. Uttrykket «By og land, hand i hand» står bygdefolket i Steinkjer mye nærmere enn «By og land – mann mot mann.»

3

Det store prosjektet «Steinkjer 2025» og det lille «Glem ikke bygdene»

Steinkjer kommune er i ferd med å starte en større utredning med tittelen «Steinkjer 2025.» Partiene/Lokalpolitikkerne blir invitert/utfordret til å gå inn i de største politikkområdene med sikte på å redusere utgiftene. Kommunedirektøren har på sin side innenfor Bolyst-konseptet oppsøkt bygdene rundt sentrum. Dette er positivt. Vårt prosjekt er et tillegg om tilstandene og vinklet som grunnlag for å fatte faktabaserte vedtak.

Ikke utvann navnet «Bygdenes by!»

Lokallaga i Senterpartiet i Steinkjer er svært opptatt av å vise hva som foregår i bygdene og den betydningen de har for kommunen – i bred forstand. Tradisjonelt er fokuset i planer og debatter rettet mot kostnadene med å bevare bygdene. Like viktig er det å fokusere på hva bygdene yter av tjenester og inntekter til fellesskapet. I tillegg er det positive sider ved bygdene som ikke lar seg beregne matematisk, men som utvilsomt er på plussida i det store kommuneregnskapet. Arbeidet som presenteres legger til grunn at sentrum og bygdene rundt er avhengig av hverandre, noe som også kommer fram i svarea. Lagas oppfatning er at kommuneproduktet, både det økonomiske og det menneskelige som ikke lar seg kvantifisere, må bygge på et positivt samspill mellom sentrum og periferi i kommunen. Det er en lang og god tradisjon bak det grunnfesta begrepet «Bygdenes by». Faren er at prosjekt «Steinkjer 2025», utvanner navnet slik at det mister innholdet. Men det behøver ikke skje.

En bærekraftig kommuneøkonomi trenger mer enn kutt på bygdene

Når dette miniprojektet tar for seg bygdene rundt bysenteret, er det fordi det i landet lenge har vært en tendens at «en bærekraftig økonomi med et aktivt og blomstrende, moderne sentrum har gått utover bygdene.» Vi ser det i forholdet mellom Steinkjer og Trondheim. Folk blir direkte og indirekte inspirert til å søke mot større enheter som kan tilby moderne miljøer og kulturopplevelser og to jobber for en familie. Dette er et faktum man ikke kan se bort fra. Men må det være slik? Bygdene ville ha blomstret mer hvis man hadde tenkt nytt både på bygdene og i sentrum og lagt til rette for unge tilflyttere med utdanning og nye forventninger til samfunnet. Men det krever en stor innsats fra de som skriver samfunnsplanene, forvalterne og politikkerne som tar beslutningene. Fortsetter vi som før – og kanskje til og med øker sentraliseringa fra bygdene rundt sentrum – vil vi oppleve en negativ endring som ikke bare gjelder penger. Hvis Steinkjer kjører sitt prosjekt på en uklok måte, eksistensgrunnlaget for folk i bygdene omkring bli satt under press. Vi må koble ut autopiloten som styrer mot strukturendringer og sentralisering. Da er det mer relevant med slagordet «Vi skal sentralisere det vi må og desentralisere det vi kan!»

Bygdene har mye å tilby

Nå har vi kommet så langt opp i en negativ utviklingsspiral at beslutningstakerne og de som skriver planene har en tendens, ikke med glede antar vi, løper med skylapper mot strukturendringer og bunnlinjene. Det gjøres lite for å vise hva bygdene betyr – hva de har å tilby. Bygdene har gjennom lang tid vært offer for forfall, avfolkning og en klein forståelse av hva som er best for samfunnet. Bygdene har ikke blitt opprusta til å implementere alt det «nye» fordi påstandene er at sentra kan tilpasse seg den nødvendige omstilling og nytenkningen på en mer kostnadseffektiv måte enn

Ta hele Steinkjer i bruk – lønnsomhet er mer enn bunnlinja

utkantene. Det er ikke vanskelig å lage et regnskap som viser dette. Men saken er at skal regnestykket være rett, må også alle viktige faktorer som skal gi svaret være med. Slik er det ikke i dag. Bygdene sitter på en rekke plussvarianter som ikke tas inn i kalkulatoren. Delvis er dette bevisst fordi resultatene som kommer fram blir «bryssomme» for de som sverger til sentralisering og kraftige strukturendringer. Men det virker også som konsulentstanden og de som utreder i kommunene ikke har de nødvendige redskapene til å få fram fakta. Eller er det slik at de ikke blir tatt i bruk? Hva med Steinkjer?

Er det økonomisk krise i steinkjer kommune?

Steinkjer kommune er ikke inne i en økonomisk krise. Det meste fungerer på en utmerket måte. Velferdsnivået ligger på et rimelig høyt nivå, samtidig med at det til nå er lagt til grunn at både sentrum og gammelkommunene nede på bygdenivå skal ses og motta likeverdige, gode og relevante tjenester fra det offentlige. Dette har gjennom lang tid fulgt en tverrpolitisk forståelse av hvordan den offentlige tjenesteytingen skal fordeles og innrettes i kommunen.

I forbindelse med politisk behandling av budsjettet for 2022, hører man imidlertid om økt sentralisering og kuttlistor i kommunale tjenester. Så ser vi også at det er underskudd i drifta også i første kvartal i 2022. Det må løses, men hvordan?

For høyt forbruk?

En påstand som oftere blir gjentatt både på sentralt hold og lokalt, er at det offentlige forbruket er for høyt. Her pekes det særlig på helse og skole – to av de viktigste lovpålagte oppgavene for kommunen. Kommunebudsjettet for 2022 i Steinkjer kommune er saldert med fondsmidler, og det var enighet blant politikerne at man ikke kan fortsette med det over lengre sikt. Så ser man at ekstraordinær skatteinngang holdes utenfor samme årsregnskap, selv om skatt til kommunen faktisk er en del av totalregnskapet. Overforbruket i sektorene hadde ikke sett slik ut hvis skatteinngangen hadde blitt inntektsført på annen måte. Vi må få «sanne» tall!

Men påstanden må tas på alvor. Det er et grunnleggende spørsmål om vi er i ferd med å passere grensa for et bærekraftig offentlig forbruk i landet og «nå må det kuttes.» Overføringene fra staten vil nok øke, men trolig mindre enn før og opplagt ikke nok. I alle fall melder staten at det er nødvendig å minske presset i økonomien. Dette kommer på et vanskelig tidspunkt – i en situasjon hvor vi står foran en kraftig demografisk utfordring, ikke minst i vår kommune. Derfor er mer enn tidligere naturlig å stille spørsmål om staten vil fullfinansiere det økende behovet i helse- og omsorg. Vi må bu oss på at forbrukskurven må flate ut og at myndighetene vil legge til grunn at for eksempel de eldre må greie seg sjøl lengre enn før. På den annen side blir det varslet fra regjeringa at de vil øke bevilgningene til for eksempel frivilligheten slik at de kan yte enda mer i lokalsamfunna. Det vil passe bygdene som er vant til å arbeide gratis og frivillig. Vårt poeng er at bygdene kan tilpasse seg innstramninger minst like godt som sentrum, hvis det legges til rette for det.

Kommunen må jakte «dagligdagse» kostnader

Vi er et av verdens beste land å bo i. Men vi har ikke det mest kostnadseffektive driftsopplegget. Dette kan vi gjøre noe med, også i Steinkjer kommune. Et aktuelt eksempel: Fraværet i kommunesektoren, for å nevne en sak, har en tendens til å stige selv om politikerne i debattene påpeker at det må synke. Når mer enn 10 % av pleierne i helsesektoren er syke, og utenforskapet blir større og større, er det noe galt som vil ramme alle sektorene. Når man ikke makter å snu den negative utviklingen, vil det ramme for eksempel eldreomsorgen og opplæringa av barn og unge kraftig. I stedet for å løse problemene med utenforskap og fravær, retter politikerne blikket mot

Ta hele Steinkjer i bruk – lønnsomhet er mer enn bunnlinja

skolene. Kravet skjerpes. Et klasserom i ei bygd hvor det er en pult ledig, har en tendens til å bli et stort politisk problem. Helsekøene blir også lengre, og vi kan ikke glemme at vi bare er i starten når det gjelder å løse utfordringene. Igjen går myndighetene mot «raske» svaret – strukturendringer. Konsekvensene er at institusjonene må bli større og plasseres i sentrum. Sårbare brukergrupper må flytte og målet om nærhet blir borte. Må det alltid være slik?

Behovet for penger er stort. Men vi må ikke glemme at det kan spares midler så å si overalt i kommunen. Noen ganger er det relevant å stille spørsmål om hvor det er mest nødvendig å sette inn drastiske tiltak. Kanskje er det behov for kostnadsjakt og effektivisering i hverdagsøkonomien. Det er i alle fall mye man bør- og kan gjøre før man skjærer i de offentlige tilbuda i byggesentra, sjøl om også de «må ta sitt.»

Vi må snu – hva kan bygdene yte til fellesskapet?

Kan vi tenke annerledes? Hvorfor ikke snu fra det negative og i større grad fokusere på hva bygdene kan yte, noe vi vil presentere nedenfor. Bygdene forlanger at eventuelle kutt og nedskjæringer må fordeles rettferdig mellom sentra og bygdene rundt. Kjernespørsmålet er om Steinkjer kommune vil la «automatikken» råde når de sliper øksa på vei mot grendene, eller om de vil legge til grunn hva bygdene i gammelkommunen står for, produserer og yter. Laga mener det er best for alle at både inntekspotensialet og kostnadssida belyses i regnskapet. Utarming av bygdene vil være en ulykke også for sentrum.

På dette grunnlaget har Sp-laga i kommunen hentet inn opplysninger om bygdenes (gammelkommunenes) betydning og rolle i Steinkjer kommune. Sagt mer presist – for å kunne gi et rett svar om hva utkantene står for, yter og leverer, er det helt nødvendig at opplysninger fra et bredt grasrotnivå kommer fram. I fortsettelsen vil vi se at det foregår mye positivt både når det gjelder verdiskaping, frivillighet, dugnadsarbeid, sosialt lagsarbeid i skoler, idrettslag, samfunnshus og fritidstilbud for å nevne noe. Dette dreier seg om tiltak som skaper identitet og fellesskap, men ikke minst god inntjening og bærekraft. Og en må slett ikke utelate at det pågår god opplæring og undervisning i skoler i alle gammelkommunene. Det samme kan en si om barnehagetilbudene og helse- og omsorgstjenestene.

4

Sammendrag – noen nøkkeltall

Ikke alle laga har rapportert på samtlige skjemaer. Det er som forventet. Men tilbakemeldingene er omfattende nok som grunnlag for konklusjoner og kommentarer. Materialet gir et tilnærmet riktig bilde av situasjonene som beskrives.

- ✓ 142 lag/organisasjoner i 8 bygder
- ✓ 79330 dugnadstimer i 5 bygder utgjør NOK 47 598 000 mill.
- ✓ 53 anlegg i 6 bygder
- ✓ Bedrifter i 8 bygder: Omsetning NOK 2.2 mrd. – 1200 arbeidsplasser
- ✓ 523 gårdsbruk har en omsetning inkludert tilskudd på godt og vel NOK 932 mill. I dette utgjør skog nærmere NOK 55 mill.
- ✓ Skog – avvirking 2021: 113 000 m³.
- ✓ Kjøttverdi elgslakt 2021: NOK 6,5 mill.

Under blir nøkkeltallene kommentert

5

142 lag og organisasjoner i åtte bygder

Det høye antallet lag og organisasjoner viser med all tydelighet at bygdene lever. Som det bruker å være, er det også her forskjell på aktivitetsnivået. En skal ikke legge skjul på at flere lag sliter med å holde drifta oppe og ikke minst med å rekruttere tillitsmenn og kvinner. Men det ligger en betydelig verdi i lagsarbeidet, og det bør være gode investering for kommunen å gi årlig støtte til møterom, vedlikeholde av bygninger og honorar til instruktører i noen tilfeller. Lagsarbeidet i bygdene er ofte deres form for kultur. Når det kommer et nytt, stort kulturhus på Steinkjer betyr ikke det at bygdekulturen – småkulturen – skal reduseres. Snarere tvert imot. De forskjellige sider ved kulturen skal utfylle hverandre. Vi ser det i idretten. Samfunnshusene og fotballbanene rundt om, for å nevne noe, er også kulturanlegg som betyr mye. Kulturen er limet i de små lokalsamfunna sjøl om den er svært forskjelligartet. Bygdekulturen springer ut fra eksistensgrunnlaget i grenda og er ofte forankra i den identiteten som rammer inn felleskapet. Derfor er det meningsløst å sammenligne bygdekultur og bykultur, og påstå at noe er bedre enn det andre. Saken er at begge er riktige for de det gjelder. En skal også merke seg at ikke et eneste lag har klaget på at det bygges et kulturhus i sentrum som vil koste mellom fire og fem hundre millioner kroner i investeringer, og som vil påføre kommunen store driftsutgifter. Målet må være at de små kulturloftene ute i bygdene og storkulturen i byen kan komplettere hverandre og gi Steinkjer kommune status som en framskutt kulturby. Uten bygdekulturen vil ikke det skje.

6

56.675 dugnadstimer i fem bygder – verdt NOK 47 598 000 i 2021, - 600 kr/time

Dessverre er det for unøyaktig innrapportering fra noen lag, men det er sikre tall for følgende bygder:

Follafoss 5300 timer	3 180 000 kr.
Stod 18374 timer	11 024 400 kr.
Ogdal 15133 timer	9 079 800 kr.
Malm 16575 timer	9 945 000 kr.
Henning 23948 timer	14 368 800 kr.

Tilsammen utgjør dugnadsinnsatsen 47 598 000 kroner i 2021 etter en timesats på 600 kroner. Dette betinger at man måtte ha leid inn fagfolk/bedrifter til å utføre oppgavene, som i sin alminnelighet, må utføres.

Vi vet ikke nøyaktig hvor stor dugnadsinnsatsen vi mangler tall fra, men at den er betydelig er det ikke grunn til å tvile på.

Dugnad i Follafoss

Dugnadsinnsatsen henger sammen med aktivt lagsarbeid. Noen bygder har opparbeidet en dugnadskultur det står stor respekt av. Lille Follafoss med mindre enn 500 innbyggere, har et aktivt idrettslag med ildsjeler i spissen som har bygd flere anlegg på dugnad, så som idrettsarena med klubbhus, skistadion med klubbhus og i tillegg står de ansvarlig for en rekke arrangementer – noen for å samle inn penger andre for å aktivere barn og ungdom. En flott båthavn er også bygd på dugnad.

Dette lokalsamfunnet er totalt avhengig av noen få industribedrifter, som også bidrar til å holde aktiviteten oppe i for eksempel idrettslaget. De frivillige organisasjonene står for tusenvis av dugnadstimer som vanskelig kan erstattes av lønnet arbeidstid. Vi snakker om vedlikehold, oppsetting av tidtakerbuer, arbeid tilknyttet kolen, hjelp til pensjonistene hvor det arrangeres sosiale sammenkomster og forebygger helseutfordringer. Det dreier seg om inkludering og fellesskap m.m.

Lokalsamfunnet Follafoss er bygd opp rundt en skole, et samvirkelag og industrien. Dette samfunnet er sårbart, men framstår i dag som svært levedyktig – stikk i strid med uttalelser fra myndighetspersoner som har spådd dem en snarlig død flere ganger de siste 30 åra. Dette samfunnet er et av lokalsamfunna som ligger lengst fra sentrum i kommunen. Follafoss har flere ganger blitt satt på «rødlista». Hadde det ikke vært for egeninnsatsen fra folket og den betydelige verdiskapingen fra industrien, hadde det sett mørkt ut. Nå kjemper de for å beholde barneskolen, og håper at kommunen står ved det de har lovt, selv om elevtallet er lavt. Men behøver det å være det for alltid? Legges skolen ned blir det færre som bosetter seg i bygda – det vet vi i alle fall.

Dugnad i Stod

«Det meste som er skapt i Stod, er gjort på dugnad! Det være seg alt fra bygging av anlegg som Samfunnshus, klubbhus, skytterbane, trimstier, til årlig dugnadsinnsats gjennom drifting og vedlikehold av anlegg, tilrettelegging og organisering av allsidige aktivitetstilbud for både barn og voksne, og ikke minst for skoleelevene.

Vi har et rikt og livskraftig organisasjonsliv med Frivillighetssentralen som oppmann. 18374 dugnadstimer forteller oss at Stodbygda har et fellesskap og en guts som binder lokalsamfunnet sammen, og som gjør at både skole, barnehage og sykeheim disponerer uvurderlige verdier i sine omgivelser.

Et eksempel på skolens nytte av frivilligheten:

BINDE SKOLE + FRIVILLIGHETEN = GJENSIDIG NYTTE OG GLEDE!

Ta hele Steinkjer i bruk – lønnsomhet er mer enn bunnlinja

- Idrettslaget tilrettelegger slik at skolen kan benytte de ulike arenaene – skiløyper, Lia, fotballbanen når det måtte være.
- Binde skole har tilgang til en fantastisk stor gymsal (Stodhallen) der utstyr brukes i samarbeid mellom idrettslag, skole og barnehage.
- Samarbeid med Stod sanitet som stiller med skolelunsj, bidrar når skolen trenger ekstra hender på for eksempel utarrangementer.
- Binde skole drar nytte av frivillige som bidrar til positivt skolemiljø gjennom å være «Dagengler». Vi har også foresatte/besteforeldre som bidrar i undervisningen med alt fra saueslakting, skogturer og onnearbeid til strikking.

DUGNAD i Ogndal

«Med sine vel 15000 årlige dugnadstimer, er det lett å definere Ogndal som ei dugnadsbygd! I Ogndal er det først og fremst Ogndal IL og Historielaget som står for den største dugnadsaktiviteten i bygda. Disse to laga samarbeider også om det enorme trimstinettet i bygda. Idrettslaget, med sine 4937 dugnadstimer, beskriver aktiviteten sin slik:

- *Skitreninger, skisamlinger, styremøter, karusellrenn, kretsrenn, Ogndalsrenn, Sellifjellrenn og ikke minst legging av spor.*
- *Fotballtreninger, fotballkamper, fotballturneringer, vedlikehold av fotballbane, styremøter osv.*
- *Håndballtreninger, Håndballkamper, styremøter*
- *Friidrettstreninger, friidrettsstevner, styremøter, dugnader som for eksempel igjennom Steinkjeralliansen.*
- *Allidrettstreninger, samlinger*
- *Trimgruppe: Drift og vedlikehold av postene. Oppsummering av antall, premieutdelinger, trimkalender og onsdagstrim.*

Så er det for så vidt verd å merke seg at i 2021 har det ikke vært for mange større dugnader der gruppene har deltatt. Det har medført noe mindre antall timer som for eksempel i martnan og Steinkjerfestivalen.

Ogndal har mange møteplasser: I tillegg til skolen, har vi Gildevangen, Vålen Samfunnshus, Bodomheimen. Disse blir drevet på dugnad.

I tillegg til Ogndal IL og Historielaget, er Bygdekvinnelaget, 4H, UL Oгна, Skyttarlaget og Saniteten de laga som skaper den største dugnadsaktiviteten i bygda. Men det er flere lag som også bidrar til at mye skjer og som skaper trivsel!

Lagene bidrar også mye til skolen, jfr. Skolens egne utsagn:

Skolen samarbeider med barnehagene, Ogndal idrettslag, bygdekvinnelaget, 4H, Ogndal aktivitetssenter, Øvre Ogndal skytterlag, hagelag, menighetsråd, Steinkjer fjellstyre, Ogndalilag, Ognatinget, Øvre Ogndal hornmusikklag, sanitetslag, velforening, Ogndal historielag, ungdomslaget, privatpersoner.

- *Dette samarbeidet har stor betydning for skolen og elevene. De får nyoppkjørte skiløyper når de ønsker å ta elevene med ut på ski. Lysløypa er like ved så det er bare å smette på seg skiene og gå der. Skolen har og i samarbeid med idrettslaget bygd ballbinge, og har muligheten til å bruke idrettslagets gressbane om sommeren. Vi nyter også godt av gymutstyr som idrettslaget kjøper inn av og til. Også tett samarbeid om utvikling av skolens uteområde.*

Røde Kors 2 500 timer, Malm IL 3500, Malm P-lag 1500, Lions Malm 2100, Norsk Folkehjelp 2150, Saniteten 325, Eplene i Messehagen 4500. Tisammen 16250 timer i 2021.

7

Verdiskaping – landbruk, omsetting på nærmere en milliard i året

Landbruket er en dominerende næring i Steinkjer kommune, som det har vært fra tidenes morgen. Landskapet, jordsmonnet og vekstmulighetene er gode. Dette var grunnlaget for at folk drev gårder for eksempel i Sparbu allerede i bronsealderen (1800-500 f.Kr.) Landbruket har gjennomgått store endringer gjennom tidene, og vår kommune har vært i front mht omstilling, innovasjon og tilpasning til de naturgitte forutsetningene og storsamfunnets landbrukspolitikk. I den senere tid har staten lagt landsdekkende, statlige oppgaver til byen, noe som har tilført landbrusmiljøene økt akademisk og praktisk kompetanse. Dette hadde ikke skjedd uten et aktivt og omstillingsvennlig landbruk og framsynte politikere. Den landbruksfaglige klyngen som etter hvert har blitt etablert, betyr mye for kommunen. Samarbeidet med den videregående skolen på Mære og deres forsknings- og utviklingsorienterte virksomhet kombinert med opplæring, bidrar til at landbruksmiljøet i kommunen blir lagt merke til av sentrale myndigheter.

Landbruket har vist evne til å omstille seg og modernisere drifta

Det snakkes ofte om at bygdene har vanskelig for å omstille seg. Noe kan det være i det, særlig når det gjelder evnene til å skape attraktive virksomheter som etterspørres, særlig av den yngre del av befolkningen. Men en kan ikke si det samme om landbruket som er en av næringene som har gjennomgått de største endringer i næringslivet de siste tiåra, ikke minst i Steinkjer. Dette kunne ikke ha skjedd uten en tradisjonsrik og nytenkende bondestand i bygdene rundt sentrum – et sentrum som langt på vei ble dannet og utvikla på «skuldrene til bondestanden.» Dette har lagt grunnlaget for et samarbeid mellom by og land, som det er verdt å beholde og utvikle.

Verdiskapingen i landbruksnæringa

Det er flere måter å vurdere verdien av landbruksnæringa på. Den har betydning for det økonomiske kommuneproduktet, bosetningsmønsteret, kultur, velferd, dugnadsarbeid, frivillighet og sosiale sider ved tilværelsen. En kan langt på vei anta at landbruket er avgjørende for eksistensgrunnlaget i Steinkjer. Her kommer også viktige bieffekter av primærproduksjonen inn i regnskapet. Store bedrifter i sentrum baserer sin produksjon på landbruksprodukter fra bygdene rundt byen. Det gjelder for eksempel korn, melk og tømmer. Dette betyr mye for sysselsettingen og verdiskapinga.

Vi har valgt å legge fram konkrete tall som understreker verdien av landbruksnæringa i kommunen. I 2021 var det 523 bruk som søkte om tilskudd. Sum verdiskaping for jord- og skogbruk 2021 var til sammen NOK 932 663 549, herav skog NOK 56 811 846. Steinkjer er også en av de fremste elg-kommunene. Kjøttverdien for elg var på NOK 6 513 912 i 2021. Forvaltninga av elgbestanden og jakta betyr flere arbeidsplasser i kombinasjon med den etterlengtede fritidsaktiviteten jakta representerer. Småviltjakta betyr også mye i den sammenhengen. I tillegg kommer verdien av salg av elgjakt med jaktpakker, gjestejegere inkludert jaktguiding, husvære og mat, for å nevne noe.

Flere innspill er knytta til ringvirkninger som de som innrapporterer mener vektlegges for lavt i samfunnsplanlegginga. Egge/Steinkjer minner om at «et gjennomsnittlig melkebruk produserer to årsverk i andre yrker.»

Kvam gir et konkret svar når det gjelder jordbruket: «Det er 52 aktive gårdsbruk med 18 000 da areal i Kvam, hvorav 6 000 dekar korn, 11 500 da gras og 500 da bær/grønsaker.» Så legger de til: «Noen heltids gårdbrukere har i tillegg mindre oppdrag innenfor bygg, anlegg, transport og leiekjøring i landbruket.» det blir skatt til kommunen av slikt!

8

Mer fokus på industri i bygdene

Gamle Verran kommune er en typisk industrikommune og står bak det meste av industriell produksjon og omsetning i bygdene rundt Steinkjer sentrum. Det ble gradvis utvikla en industrikultur i henholdsvis Follafoss og Malm etter at Folla Brug og Fosdalens Bergverk ble etablert omtrent samtidig først på 1900-tallet. De to små samfunna ble endra fra å være et småbrukerssamfunn, med jektbygging og sagbruksproduksjon og fjordfiske som levegrunnlag til å bli ensidige industristeder. Begge bedriftene har gjennom mer enn hundre år solgt sine produkter til andre land. Verran er i dag Steinkjer kommunes eksportindustrielle alibi.

Steinkjer har aldri blitt katalogisert som en industriby, men en skal ikke glemme de industriforetakene som finnes i sentrum og som spiller en viktig rolle i samfunnet sammen med de som arbeider der.

Verdiskaping

Innrapporteringa når det gjelder foretak, er relativ beskjeden. Dette skyldes naturligvis at det er få av dem, men også underrapportering.

Stod viser til at det ble omsatt for NOK 214 156.000 og Ogndal NOK 32 099 000 i 2020. Malm har innrapportert at det ble omsatt for NOK 281 099 000 samme året. Her kan tilføyes at tallet for omsetning vil bli mer enn doblet når SALMAR starter sin produksjon av smolt. Og enda mer når fase to i utbygginga er på plass. Kvam har en omsetning på NOK 52 285 000.

Ta hele Steinkjer i bruk – lønnsomhet er mer enn bunnlinja

Bedriftene i Follafoss er et ledende industrisamfunn i Steinkjer kommune. Med et folketall på rundt 450 i skolekretsen, er det nesten oppsiktsvekkende at det ble omsatt for NOK 1 004 300 000 i 2021. Dette vil øke etter at omfattende, planlagte investeringene blir realisert om kort tid.

Oppsummert – hva viser tallene i Follafoss for de fire industribedriftene på stedet – Tangstad Transport AS, Folla Tech AS, SalMar Settefisk AS, MM Folla Cell AS som til sammen har 184 ansatte, pluss 16 lærlinger? Tallene er kroner.

Lønn:	104 092 466
Skatt. Forskuddstrekk	31 217 032 (til Steinkjer kommune 10 437 960)
Arbeidsgiveravg.	12 313 237
Selskapskatt	26 671 577 (til Steinkjer kommune 386 738)
Eiendomsskatt	2 078 097
Innkjøp av varer/tjenester	
I Nord-Trøndelag	263 950 474
Investeringer 2019-2021	368 287 183

I tillegg kommer Ormsetfoss kraftverk og Follafoss kraftverk som også er i grenda, som gir en konsesjonsavgift til kommunen på ca. 9 mill. og om lag 16 mill. i årlig utbytte.

Dette lille lokalsamfunnet Follafoss yter svært mye til storsamfunnet generelt og til Steinkjer kommune spesielt. Folk i bygda er ikke kravstor sjøl om de leverer til kommunen så det holder. De ber om en ting – «la oss beholde barneskolen, sjøl om barnetallet er bekymringsfullt akkurat nå.» Henstillingen peker mot de som har ansvaret for kuttlista – «Vær så snill å ha mer enn en tanke i hodet før dere starter nedskjæringa.»

Follafoss er tatt med som et eksempel her. Tilsvarende oppsett kunne ha vært laget for foretakene (ikke enkeltpersonsforetakene) i alle gammelkommunene. Vi ville ha fått fram svært interessante, og for mange, uventa tall.

Vanskelig å få folk til å bosette seg

Når det gjelder Follafoss, er det vanskelig å få folk til å bosette seg. Det bygges ikke boliger i området da verdien vil synke fra første dag etter innflytting. Dette er et problem som gjelder for bygde-Norge, og som det burde gjøres noe med hvis det er et reelt ønske om økt bosetning utenfor byområdene. Sp-laget Egge/Steinkjer, som ligger helt opp til byen, utvider denne problemstillingen. De sier: «En problemstilling som er tydelig for oss handler om boligbygging. Å bygge en bolig i sentrum og ute på bygda koster omtrent like mye, forskjellen er tomtekostnaden.» De mener at det er et problem at det ikke bygges flere nye hus. Kommunen må «vurdere en mer aktiv bygging av hus og leiligheter i bygdene og gjøre klar tomter i samarbeid med Husbanken.» Trygge arbeidsplasser vil styrke mulighetene for nybygging. Derfor er det så viktig at kommunen går foran og legger til rette for økt verdiskaping.

Skal det satses på industri?

Diskusjonen om hvor mye man skal satse på industri i kommunen, har kommet opp noen ganger for så å forsvinne uten at mye har blitt gjort for å fremme næringa. På 1980-tallet ble det snakket om at industriproduksjonen i landet ville/måtte synke og man snakket heller om hva man skulle foreta seg i det postindustrielle samfunnet. I Steinkjer ble langt på satsing på tradisjonell industri definert bort.

I dag ser man annerledes på dette, og det letes etter industriarealer – helst så nært hovedveiene og sjøen som mulig. Gamle Verran vil og må spille en framskutt rolle i industrialiseringa basert på den industrikulturen som er skapt gjennom lang tid og som i dag har et annet innhold og uttrykk enn før. Nå snakker man om topp moderne industri drevet av den fremste teknologien finnes og tilpasset strenge miljøkrav. Problemet i Steinkjer kommune er mangel på gode lokasjoner for industriell virksomhet. I Verran er det brattlendt, andre steder er det miljøpolitiske utfordringer og en vil i de fleste relevante områdene komme i konflikt med primærnæringa. Men det er likevel lokallag som nevner at det er viktig at det legges vekt på industriell vekst og aktiv næringsvirksomhet, og da menes ikke bare råvareproduksjon. Økt verdiskaping betyr flere innbyggere, økt skatteinngang, sikring av velferd og ikke minst lovpålagte offentlige oppgaver så som skole, barnehage og helse. Alt henger sammen med alt i et velfungerende lokalsamfunn.

9

Hva kan bygda bidra med utover verdiskaping?

Lokallaga ble også stilt dette spørsmålet. I svara går det igjen at bygd og by er avhengige av hverandre. Ingen er negative til sentrum, men det stilles spørsmål ved om politikerne og enda mer planleggerne vet godt nok hva bygdene har å by på, og potensialet for mer. Det blir hevdet at verdiskapingen under visse omstendigheter kan øke og at det er rom for større kreativitet. Hvis det legges til rette for økt satsing, så står bygdene klar med billigere tomter, økt dugnadsinnsats og oppbacking på generelt grunnlag.

Flere nevner at det finnes verdier som ikke kan telles i kroner og øre, men som kan utvides og benyttes både i psykososialt arbeid og andre helsefremmende tiltak. Det er rom for mer av det meste. Ogndal nevner at «dugnadsinnsatsen og frivilligheten bidrar til forebygging av psykososiale problemer.» «Ogndalen byr på uante muligheter for natur, friluftsliv og jakt og fiske.» De peker også på at de har «innfallsporten til Skjækra Nasjonalpark og Norges Geografiske Midtpunkt.»

Kvam nevner Midterfjellet med «med parkeringsplass og flere kilometer skiløyper med tilknytning til felles løypenett til Kvam.» Vi vet at mange fra sentrum bruker Midterfjellet som utfartssted på vinters tid. Ogndal, Sparbu og Verran kan også tilby attraktive utfartsterreng. I Verran er det behov for bedre tilgjengelighet og tilrettelegging for aktivitet, særlig på sommers tid. Bergmannsparken må fullføres.

Ta hele Steinkjer i bruk – lønnsomhet er mer enn bunnlinja

Flere lag nevner at «verdien av et aktivt bygdesamfunn er gull verdt for kommunen i sin helhet.» Ogndal taler for flere når de sier at «de frivillige organisasjonene bidrar med tusenvis av frivillighetstimer som ikke er mulig å få til i sentrum.»

Innspillene antyder at det foreligger flere muligheter i bygdene enn folk tenker seg. Kommunen bør gjennomføre en fortrinnsanalyse for å skaffe fram konkrete opplysninger om hva som finnes av potensiale for verdiskaping og verdier som ikke er målbare i penger.

Egge/Steinkjer stiller et spørsmål som utfordrer de som skal utrede og fatte beslutninger. De viser til de store bedriftene som bruker varer og tjenester fra bygdene i sin virksomhet:

Kan det tenkes at innbyggerne utenfor sentrum bidrar til mer omsetning i næringene i sentrum enn en gjennomsnittsinbygger i sentrum?
Et gjennomsnittlig melkebruk produserer 2 årsverk i andre yrker.

Svaret fra Verran tar for seg forutsetningene i Follafoss når det gjelder bidrag fra befolkningen mht til god samfunnsutvikling i lokalsamfunnet:

Follafoss:
<i>I Follafoss har innbyggerne i stor grad sørget for det meste selv. Samfunnshuset ble i sin tid bygget med solid støtte fra innbyggerne og alle lag i bygda. Alle lag har «aksjer» i Samfunnshuset, totalt 50%. Helger i papirfabrikken ble kjørt som inntekt til bygging av bassenget. Barnehagen ble bygd av lokalt «aksjelag» på dugnad. Bygningen er fortsatt lokalt eid.</i>
<i>Idrettslaget har selv bygget gressbane i 1974. Den er fortsatt en av de fineste i denne del av fylket med automatisk vanningsanlegg, bygget i 2012. Da ble også løpebane på 110 m og hoppefelt med tartan anlagt. Tribuner og redskapsgarasje og kiosk er bygd på dugnad</i>
<i>Den gamle lysløypa ved gml idrettsplass ble flyttet lenger opp i terrenget. 3,3 km ble bygd på dugnad og senere renoverert med ledlys. Alt på dugnad. Skihytta på 140m» er bygd på dugnad, det samme er skileikbakke med tautrekk. Scootere og tråkkemaskin er kjøpt av idrettslaget selv.</i>
<i>Idrettslaget har vedlikeholder og oppgraderer mange trimløyper i bygda.</i>

<i>Totalt stor innsats for folkehelsen og trivsel</i>
<i>Idrettslaget har fått spillemidler på de fleste anleggene, men resten er egne midler.</i>
<i>Idrettslaget har hatt god støtte fra lokale bedrifter.</i>
<i>Idrettslaget driver også ungdomsklubb i bygda, i gml Verran med litt støtte, nå ingen.</i>
<i>Sjøsportforeningen har nettopp bygd nye brygger i båthavna på dugnad. Innkjøp av materiell på 700 000 kr av egen kasse uten støtte fra noen.</i>
<i>Familielaget pynter langs veien i «sentrum» til 17. mai, hele sommeren og til jul.</i>
<i>De sørger også for rydding av kirkegården på våren.</i>
Ogndal: Grendesamfunn er nødvendig og viktig for Steinkjer med mottoet Bygdenes by Ogndalen bidrar med et viktig og aktivt næringsliv .. Viktig for kommunens økonomi De frivillige organisasjoner bidrar med tusenvis av frivillighetstimer som ikke er mulig å få til i Sentrum. I hele Ogndal er det muligheter for tomteutbygging Dugnadsinnsatsen, frivilligheten bidrar til forebygging av psykososiale problemer. Ogndalen byr på uante muligheter for natur, friluftsliv, frakt og fiske. Innfallsporten til Skjækra Nasjonalpark og Norges Geografiske Midtpunkt.. Med skole og barnehage i bygda vil bygda være attraktiv for alle Med økt satsing på kollektivtransport vil eldre kunne bo hjemme lenger . Verdien av et aktivt bygdesamfunn er gull verdt for kommunen i sin helhet. Her er et aktivt næringsliv inkl. Primærnæringer som gir skatteinntekter. De frivillige organisasjoner står for tusenvis av dugnad som vanskelig kan erstattes av lønnet arbeidstid. vi snakker om vedlikehold, oppsetting av tidtakerbuer.. bidrag i skolen.. pensjonisten for de eldre sosiale sammenkomster forebygger helseutfordringer, inkludering m.m.

10

Kan svaret være at to utsatte lokalsamfunn som er naboer slår seg sammen?

Det blir hevdet at et levedyktig samfunn må være av en viss størrelse for å komme inn under definisjonen «levedyktig samfunn.». Derfor stilte vi dette spørsmålet. Responsen var negativ. Ingen gikk for sammenslåing, se eksemplene under:

Stod	Vi ser at det raskt vil bli et fraflyttingsamfunn hvis Stod slås sammen med nabobygder. Vi har vanskelig for å se særlige gevinster. Stodbyggen mister identiteten, nærheten og fellesskapet til og i egen bygd. Dugnadsånden vil forvitte.
-------------	---

Verran/Follafoss	Det samarbeides i dag med nabobygdene som Verrastranda og Malm, spesielt innen idrett og musikk. Men det beste er at tilbudene i bygda er så robuste som mulig. Nærhet er svært viktig.
Egge/Steinkjer	Hvor store klasser må man ha for å være store nok?

Inntrykket en sitter igjen med er at folk hegner om det området hvor de bor i dag, og som stort sett er de gamle kommunene før sammenslåinga 1. jan 1964. Mange, i alle fall de eldre, er rotfestet i lokalsamfunnet. Yngre familier kan tenke seg et bredere tilbud både i arbeid og fritid, men er i utgangspunktet svært skeptisk til å sende ungene på barneskole i nabogrenda. Det er heller ikke bare å plassere eldre, syke langt borte fra hjemmet. Sentralisering av demente støttes, men tilbudet må differensieres.

11

Hva betyr mest for de forskjellige bygder?

Når en sammenholder rapportene om dette temaet, er det overraskende stor likhet.

Bygd:	Kommentarer:
Stod	Alt henger sammen med alt. Viser til Verrans svar. Stod Sp mener at barneskole og eldreomsorg er aller viktigst for stodbyggene.
Verran/Follafoss	Alt betyr egentlig like mye for bygda. Svekkes det ene tilbudet, har det en dominoeffekt på resten. Svekkes skoletilbudet, bosetter færre barnefamilier seg i bygda og alderssammensetningen blir skjev over tid. Det igjen vil svekke fritidstilbudet og styrken i bygda for å få noe til.
Ogdal	<ol style="list-style-type: none"> 1. Skole 2. Barnehage 3. Bolgbygging, gode, store tomter med muligheter.. 4. Trygghetsboliger i samspill med hjemmesykepleien 5. Kollektivtransport som dekkerbehov.. 6. Næringsutvikling

Kvam	<ol style="list-style-type: none"> 1. Skole 2. Barnehage 3. Tilrettelegge for boligreisning 4. Økt hjemmesykepleie

Ogndal prioriterer likt med Kvam, men nevner trygghetsboliger i samspill med hjemmesykepleien. I tillegg nevner de kollektivtransport og næringsutvikling som viktige områder.

Verran og Stod er omforent: «Alt betyr egentlig like mye. Svekkes det ene tilbudet, har det en dominoeffekt på resten. Svekkes skoletilbudet, bosetter færre barnefamilier seg i bygda og alderssammensetningen blir skjev over tid. Det igjen vil svekke fritidstilbudet og styrken i bygda for å få til noe.» (Uttalelse fra Verran)

Samla sett mener uten tvil laga at skolen er viktigst av de offentlige tilbudene fra kommunen. Dette understreker bare hvilken rolle skolen har. Primæroppgaven er å gi ungene opplæring og gode holdninger, og det er ikke mulig å oppdrive en familie som ikke er enig i det. Skolen er i tillegg et samlingspunkt for alle i bygda. Gammel som ung. Lagsarbeidet og kulturaktivitetene og ikke minst idrettslagene samarbeider også med skolene. Det er et bredt og integrert liv rundt skolen som gjør den til et sentrum for aktiviteter og treffpunkt for befolkningen, som ikke kan regnes i penger og kostnader kort og godt fordi det ikke lar seg gjøre å sette pris på mellommenneskelige verdier. Lagas forsvar for skolen kan ikke tolkes på annen måte enn at det vil være et voldsomt tap for ei bygd å miste skolen. Dette vil utvilsomt øke faren for fraflytting. Vi vet at det i alle fall er færre som vil slå seg ned i ei bygd uten skole.

Så er det vel en grense for hvor få elever det kan være før en skole legges ned – ikke bare av økonomiske årsaker, men også på grunn av læringsmiljøet og behovet for sosialt samvær med andre elever. Men det går fram i besvarelsene at de hegner om skolene selv om det er få elever.

Barnehagene prioriteres rett etter skolene. Argumentasjonen er stort sett lik den som gjelder for å opprettholde skolen. Det er ikke tvil om at disse to lovpålagte tilbuda knyttes til eksistensgrunnlaget for bygda. I første omgang er det overraskende at eldreomsorgen trumfes så kraftig av skolen og andre tilbud. Men det henger nok sammen med at man ikke kan regne med tilflytting uten et godt skole- og barnehagetilbud på stedet. Det er åpenbart viktigere enn å beholde dagens eldreinstitusjoner, selv om det også er et uttalt mål. Men i praksis betyr det at man kan akseptere noe sentralisering, alt med at kvaliteten på omsorgen er av høy kvalitet. Arbeidsplasser er også avgjørende for bosettinga, og det pekes på økt fokus på areal for etablering av foretak.

Konsekvenser av fjerning/svekkelse av offentlige tilbud i bygda di

Hvis kommunen skal fjerne offentlige velferdstilbud – er det slik at kuttene først og fremst er retta mot oss? Dette spørsmålet kommer raskt, og er på en måte «elefanten i rommet.» Innbyggerne i grendene er redde og frykter for at skolen vil bli nedlagt og at barnehagen lider den samme skjebne. Og hva med sykeheimen? Og spørsmålet man står igjen med til slutt, er: Hva blir igjen i grenda? Vil folk fremdeles bo her? Kan vi regne med at foreldre med barn i skolepliktig alder vil bosette seg her?

Vi stilte følgende spørsmål:

- Hvordan definerer vi «et levedyktig lokalsamfunn» i bygda ?
- Når går bygda over fra å være levedyktig til å bli et fraflyttingssamfunn?

Under viser vi hva Stod, Follafooss, Egge og Ogndal har svart:

Stod	Et levedyktig lokalsamfunn defineres som et samspill mellom alle generasjoner, lag, organisasjoner og institusjoner i bygda, der skolen og tilrettelegging for næringsliv og bosetting står sentralt.
Verran(Follafooss)	Ei levedyktig bygd må ha arbeidsplasser, skole, god tilgang på boliger, helsetilbud nært, et variert fritidstilbud, bredbånd og gode veier. Ei likevektig alderssammensetning er viktig, og da er skole og arbeidsplasser for begge i familien svært viktig. Forsvinner skolen, svekkes samfunnet på sikt. Det er lite trolig av barnefamilier utenom de som har sterk tilknytning til bygda, vil bosette seg der. Da får vi et samfunn der familien bor nær skoletilbudet i et sentralt strøk og en eller begge pendler til arbeidsplassene i bygda.
Egge	Arbeidsplasser er en forutsetning. Idrettslag Skole Kulturtilbud – sted folk treffes er viktig og det fordrer folk. Når skolen ryker, det er foreldre som i hovedsak bidrar til organisasjonstilbud og dermed får ting til å gå rundt (?). Det store spørsmålet er egentlig hva går tapt av økonomiske verdier om bygdene forsvinner – kommer de verdiene til å forbli i kommunen?
Ogndal	Et levedyktig grendesamfunn har folk i hus og hytter. Et yrende samfunn der alle finner sin rolle. Nærhet til skole og barnehage er avgjørende for bostedsvalg for de unge. Infrastruktur må være på plass. Grendesamfunnet består av folk, i alle aldre og det er plass for alle. Her bidrar vi til allés beste gjennom frivillighet og dugnadstimer. folk og arealer skaper næringer inkl primærnæringer. Sammen med unik

	<p>natur til glede for alle vil det skape ei levedyktig bygd og et attraktivt bygdesamfunn.</p> <p>Tar vi vekk de offentlige bidrag som Feks skole, barnehage infrastruktur vil grendesamfunnet sakte sakte men sikkert dø ut. Inntekter til kommunen faller bort ikke bare rene inntekter med verdien inntektene frivilligheten står for. De unge flytter til en annen kommune der de ser verdien av å ta vare på grendesamfunnet. Hva har vi da igjen, vi bare spør?</p>
--	--

13

Sentralisering har vært svaret – men det finnes flere alternativer

I løpet av flere generasjoner har det vært en trend hvor det har blitt fokusert på effektivitet, produktivitet og økonomiske overskudd. Det er ikke noe galt med det, tvert imot. Skal vi greie å konkurrere med andre land, tiltrekke oss kompetanse, skaffe jobber til to som bor sammen må vi tute med de ulvene som setter standard. For å oppnå dette har svaret over lang tid vært sentralisering og stordrift. Det har vært byenes og de store anleggenes tur lenge. Småsamfunna har tapt mange kamper fordi de ikke passer inn i den samfunnsforma som antas å være den mest rasjonelle og den som gir best utkomme. Resultatet har vært flukt fra utkantene. Og det har alltid konsekvenser. Etter hvert som folketallet synker, blir det for dyrt for kommunene å opprettholde de velferdsgodene som har holdt grendene oppe. Dette har vært et mantra lenge, en trend med ulikt tempo i hele perioden etter andre verdenskrig. Så er spørsmålet hvordan kommunen møter denne utfordringen i dag. Vedtakene i «Steinkjer 2025» vil bli en viktig syretest.

Senterpartiet gikk til valg i fjor høst med distriktspolitikken som sin viktigste programpost. Slagorden om å «ta hele Norge i bruk» slo an, og de fleste partiene fulgte etter fordi også de så at Sp hadde truffet en nerve i samfunnet som ikke vibrerte for fortsatt sentralisering. Partiet økte kraftig i oppslutning og i lykkerusen lovte Sp å fjerne en rekke reformer som Solberg-regjeringa hadde innført, men også en ny, kostbar distriktspolitikk. Etter 200 dager i regjering er Sps oppslutning halvert. Skylda for det, er det ikke naturlig å ta opp her, men raset på målingene kan ha store konsekvenser. Spørsmålet er om den politiske retningen Sp stakk ut i valgkampen nå lar seg gjennomføre. For en ting er sikkert – det trengs en kraftfull regjering, med solid støtte til å gjennomføre Hurdalsplattformen, som allerede er under hardt press. Hva har dette med vårt prosjekt å gjøre? Når vi tar opp betydningen av livskraftige bygdesamfunn, så mener vi at vårt prosjekt ikke skal framstå som en tradisjonell motkonjunkturpolitikk, men en praktisk forståelse og gjennomføring av regjeringas politikk. Det er som kjent lettere å arbeide medstrøms enn motstrøms. Derfor må vi holde fast ved regjeringas mål om å utnytte de mulighetene som finnes både i sentra og bygdene omkring. På det grunnlaget vil vi fastslå at et ensidig angrep på bygdene i Steinkjer og de tilbuda som finnes der, er helt feil.

Det har lenge vært en vond sirkel som har fått lov til å vokse gjennom flere generasjoner i landet, og som de politiske partiene ikke har greid å stoppe. Kan vi forlange at vår kommune kan greie det?

Steinkjer kommune har hatt en god bygdepolitikk

Steinkjer kommune har vært en av bykommunene som har holdt fast ved levedyktige grender – i praksis har de lagt til grunn at alle gammelkommunene skal ha gode tilbud når det gjelder skole, barnehage og helse- og omsorg. De har spilt på lag med frivilligheten og innbyggerne generelt. De som bor der har følt at deres tilhørighet og identitet ikke har vært en ensidig utgiftspost i kommuneregnskapet. De har med rette ment at de er mennesker som yter til fellesskapet og som sentrum har hatt behov for.

Driver myndighetene seigpining?

Nå er det tegn på at denne forutsetningen ikke holder lenger. Hvorfor nå? Har vi levd på en livsløgn? Har politikerne på ulike forvaltningsnivå lenge skjønt at det kun har vært en seigpiningperiode fram mot omfattende nedleggelse og kutt? Hvis det er situasjonen – hvorfor har seigpininga foregått så lenge at det nå må settes inn så drastisk tiltak? Selvfølgelig må vi forstå kommunepolitikerne, også – de har gjennom lang tid erfart at sentrale myndigheter har veltet nye og kostnadskrevene oppgaver over på primærkommunene, uten å sende med nok penger til å dekke utgiftene. Har sentrale myndigheter gjort det bevisst? I alle fall ser vi en systemutfordring. Uten å si det med klartekst, forutsetter myndighetene at utgiftene skal dekkes opp gjennom rasjonalisering, omstilling og strukturendringer. Greit det, men det burde ha vært større åpenhet og drøfting av konsekvensene.

Staten kjenner på sin side pusten i nakken fra land de konkurrerer med, og som har foretatt en omfattende sentralisering etter andre verdenskrig, en situasjon som ikke kan sammenlignes med det som har skjedd i vårt land. Partier som står for økt sentralisering, har imidlertid karakterisert norsk distriktpolitikk som sløseri og ineffektivitet. Vi har hørt det mange ganger: «Vi må slutte å bevilge gode penger til dårlige prosjekter i utkant-Norge!» Men de tør ikke å si med rene ord at konsekvensene vil bli en intern forflytning, som har en rekke omfattende tapsfaktorer knytta til seg. Det mangler også fokus på de ressursene utkantene sitter på.

Debattene må preges av ærlighet og åpenhet

Debattene må i større grad bli prega av åpenhet og ærlighet. Folk vil ha svar på hva som vil skje med sin grend og de offentlige tilbuda vi er vant til å ha. Vi har med rasjonelle mennesker å gjøre, som selvfølgelig vil kjempe for sine rettigheter og nærmiljø og de vil ikke godta lettvint svada som begrunnelse for at deres bygdelag blir ramma på en negativ måte. De vil sammen med de som beslutter, drøfte realiteter ikke påstander. Folk er lei av seigpininga.

Det er ingen lovfesta rettighet å bo i utkantene

Det er naturligvis ikke en vedtatt rettighet at «alle» skal få de samme offentlige tilbuda der de tradisjonelt har mottatt dem. Hvis beslutningstakerne ensidig og kortsiktig ser mot pengesekken, som de hevder vil bli stadig slankere, vil Steinkjer kommune stå foran en omfattende fraflytting fra bygdene over sikt. Men det koster å bosette folk i sentra, også. De menneskene som flytter, må ha en plass å bo, barna må ha skoler og barnehager, de eldre må også få hjelp. Det er ikke tvil om at mye av kostnadene vil være betydelig større i pressområdene, for eksempel tomtekostnader og infrastruktur. Og i tillegg kommer det store transaksjonskostnader som har en tendens å bli glemt. Alle relevante faktorer må legges inn hvis «det store regnestykket» skal bli riktig. Bevismaterialet må tåle at det graves i det og tåle «de vanskelige spørsmåla.».

Må se sakene i bred sammenheng

Debattene som går om disse spørsmåla, blir dessverre alltid fokusert rundt et lite, men aktuelt tema som tas ut av sin sammenheng. Diskusjonene tar opp fragmenter og dyrker fram konklusjoner som gjelder detaljer i stedet for å bli satt i et bredt samfunnsgrunnlag hvor mange detaljer settes sammen. Alt for sjelden diskuteres spørsmålet sentrum periferi i en bred, samfunnspolitisk sammenheng hvor det store bildet tegnes og forklares. Et resultat av dette, er at bygde-Norge og byene blir satt opp mot hverandre. Her er media også skyldige. De fleste vet at det er en gjensidig avhengighet mellom sentra og utkantene. Men det blir for «tamt» å belyse saken i en pro-kon-sammenheng.

Men det kommer lite ut av å lete etter syndebukker. Trendene peker i en retning som ikke fremmer distriktenes interesser, med de konsekvensene det har. Må det i fortsettelsen også skje i Steinkjer kommune? Sp-laga mener at mye må gjøres av utredninger, omstillinger og nytenkning før det kan sies ja til det spørsmålet.

14

Hjelper det med en aktiv distriktspolitikk?

Ja, men da må den politikken inneholde mer enn penger. Den må modelleres på et bredere grunnlag med basis i ressursgrunnlaget, folket og de fortrinna som finnes og som kan forsterkes. Et moment er at folk helst vil bo i byene der det er mer å finne på og oppleve, samtidig med at det er jobber for begge forsørgerne i en familie. Noen vil hevde at bygdene vil tape uansett hvor mye offentlige penger det vil bli brukt. Disse profetiene er lett å selge i dag – ikke minst fordi bygdene ikke «skinner» slik de kunne ha gjort. De har ikke fått anledning til å «bli moderne» og ikke godt nok tilpasset dagens krav. Skylda for det må deles mellom bygda og byen. Tradisjonalistene på bygdene og bygdedyra som snakker nedsettende om academia og bruker uttrykk som elitisme og jåleri om bykulturen, burde vite at dette slår kraftig tilbake mot bygdebefolkningen og skader forholdet mellom sentrum og områdene lenger borte. Like galt blir det når byene undervurderer og snakker ned verdiskapingen og den generelle samfunnsaktiviteten som foregår ute i bygdene. Gruppene har en tendens til å karakterisere hverandre på en måte som ikke fremmer vekst og

utvikling. Dette må det gjøres noe med, fordi alle taper. Dette er hint som indikerer en ny og utradisjonell inngang i distriktspolitikken. Det er på tide å stoppe opp og tenke seg om.

Hva med Steinkjer kommune?

Noe av det som er nevnt ovenfor kjenner vi igjen også i vår kommune, men kan neppe sies å være en trend. Men bygdedyret finnes også her, og må avlives, og det er en jobb som må tas på det største alvor. De som vil noe, må få støtte. De som er litt annerledes, må respekteres, de som er ny på et sted, enten fra andre land eller med annen norsk dialekt, må ønskes velkommen. Toleranse og respekt er stikkord i denne sammenhengen. Det dreier seg om folk, og det er nettopp folk vi har for lite av i bygder og grender og for så vidt i hele Steinkjer. Det er ikke alltid pengene som er mangelvaren. Uten den politikken som har fungert positivt i lang tid i gammelkommunene, hadde det sett verre ut. Det finnes et godt fundament for en offensiv politikk som kan gi vekst og utvikling i *hele* Steinkjer kommune. Velger man feil vei, kommer man også til feil mål.

«Steinkjer 2025» må velge en lang linje som er prega av respekt og forståelse for den positive rollen bygdene og utkantene i kommunen kan spille i 2025 og mange år deretter. Det vil lønne seg.

Ta hele Steinkjer i bruk – lønnsomhet er mer enn bunnlinja